

Berke Vardar, Dil-Bilim Sorunları.- Bir ön söz yok. Kitaa amacı nedir, belli değil. Gerçi adından kestirebiliriz, bununla birlikte kitabın bütünü okununca, bunun Türk dilinin sorunları mı, yoksa genel dil bilimi sorunları mı belli olmuyor. Daha doğrusu, kitabın her bölüm sonunda dayandığı yabancı kaynakları göz önünde tutarsak, bu konuların, yabancı dillerde yazılmış belli birkaç kitaptan çeviri yoluyla aktarma olduğunu görürüz.

Kitabın asıl üzerinde durulması gereken yönü dilidir. Burada hemen hepsi de yeni terimlere yer verilmiş. Bunların neyi karşıladığı, hangi kavramın yerini tuttuğu gösterilmemiştir. Kitabın sonuna eklenmiş olan terimler bölümünde (s.95-104), kendisinin koyduğu Türkçe terimlerin Fransızca karşılıkları verilmiştir. Bu oturmamış, bu alandaki bilginlerce ve yazı yazarlarca benimsenmemiş terimlerin yığanağı içinde çalkanıp kalan kitap rahatça okunur olmaktan çıkmış, bunaltıcı, anlaşılmasız, okunmaz bir duruma girmiştir.

Belli ki yazarda ana dili kullanma yetkisi yoktur. Yararlandığı kitaplardan Türkçeye çevirme yolunu tutmuştur, bunu da tam kavrayamadığı, anlayamadığı, dilinin çetrefil bir hal almış olmasından bellidir.

Kitap üzerinde şunlar sıralanabilir:

1) Terimler gelişi güzel konmuştur. Bunun tanıkları bütün kitap boyunca izlenebilir, ayrıca tanık göstermeyi gereksiz buluyorum.

2) Birçok yabancı kaynaklara dayanarak, o kaynaklarda anlaşılır olduğuna inandığım deyimleri ve terimleri kendi uydurdukları ile Türkçeleştirdiğini sanmakta olan yazar okuduğu ve yararlandığı kitapları da iyice anlamamış görünüyor. Üç sayfalık bir metin için, kimi kez iki sayfalık bir kaynak dizisi sıralanmıştır. Bilindiği gibi kaynaklar bir metin üzerinde daha geniş bilgi almak için verilir ve mitinden elbette kısa olur. Elimizde ki kitap bir özet değildir, bir açıklamayı gerektiren metin değildir ve anlaşılmasız bir dil ile dil sorunları üzerinde burada söz söylemeye kalkışılmıştır.

3) Dilin zevki ve yapısı kavranmanın dil üzerinde konuşulmak istenmiştir.

4) Türkçe olmasına yiltelenilen bu kitapta, hiç gereksiz iken asır (s.7), harekete geçmek (s.18), hal (s.19), sahip olmak (s.19), isim (s.20), rağmen (s.20), derece (s.20), taklit (s.21), taraf (s.26), felefi (s.35), zaten (s.38), hamle (s.39), şekil (s.39), edebî (s.55), bazan (s.55) gibi kelimeler kullanılmıştır.

Bir yerde (s.49) ayrımsal özellikleri işaretli... sözündeki işaretlinin (s.49), sonraki sayfadaki notunda (s.52) buzaña lezzetli anlamına söylenmiş deye açıklama yapılmış. Önotü yerine önder kullanmak gibi (s.19), orta dönemin kuğu şarkısını söyleyen (s.59), dil üzerine kurulan türlü mitoslarla (s.55), bulunduğu yerine var olduğu (s.66) gibi Türkçeye büsbütün yabancı ve okunan kitaplardan aktarıldığı besbelli sözler de yer almaktadır.

Sonuç.- Yabancı dillerde yazılmış kitaplardan anlamadan Türkçeye aktarılacak istenen ve çeviridine başka bir emek taşımayan, yazarın konuyu sindirmediği ortaya attığı bu eserin ödül verilecek tek bir yanı yoktur.

2)

Mümtaz Soysal, Anayasaya Giriş.- Bu bir ders kitabıdır. Hem de hiç derine inilmeden, yüzeyde kalmış bir ders kitabı. Yazar, sınıfta söylediklerini hiç bir tamamlamaya, düzeltmeye gerekli bulmadan ortaya çıkarmıştır. Kitapta baştan başa bir konuşma dilinin yer alması bundandır.

Türlü ulusların anayasalarına şöylece değinilmiş, bunlar üzerinde, bir bilim eserinden beklendiği gibi durulmamış, konular basit bir özet haline indirilmiştir. Bir yandan konuların dikkatsizce ve emeksizce ele alındığını gördüğümüz bu kitapta, bir yandan da bir fakülte hocası için bağışlanamayacak kadar ağır bir yanlış ta görüyoruz. Bu tek yanlış bile eserin bilimsel bir değer taşımadığının tek başına dayanağı olabilir. s.136 da Şeyh Said isyanı dolayısıyla 1925 te çıkarılan 'takrir-i sükün' kanunundan söz edilirken bunun yanına parantez içine 'sükün önergisi' diye bir karşılık konması, bu kanunun niteliğinden haberi olmamak demektir. Burada 'takrir' gazetelerde her gün rastladığımız anlamda değil 'sükunu, asayışı yerleştirme, oturtma' anlamındadır. Yalnız bur hukuk kitabı yazan ve bunu okutan kişinin değil, herhangi bir okur yazarın 'önerge' nin burada yeri olamayacağını, bir anlamı olmadığına kestirememek büyük gaflettir.

Dile gelince, yazarın buna pek önem vermediği anlaşılmaktadır. Kullandığı yabancı kelimelerin hemeh hepsine bugünkü türkçede yatkın, kulağın yadrigamayacağı karşılıklar bulunabilirdi. O, bunlar üzerinde durmamış ve ka hayli, bedel(s.V), hukuken(s.6,29,34), itibaren(s.14,21), azletmek(s.17), istila etmek(s.19) gibi kelimeleri rahatça kullanmıştır. 'Geriye dönüş tehlikesine karşı itaat altında tutulması gerekli bir toplu kalmayınca(s.74), hayatını etkileyici temel etken(s.92) gibi bir bakıma eski, bir yandan da türkçeye uygun olmayan kelimelere ve ifadelere de yer vermiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinden söz ederken " 23 nisan 1920 Cuma günü namazlı ve dualı bir törenden sonra Ankarada toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi" ifadesi ise bir bilim eserine yakışmayacak düpedüz bir hafifliktir.

Bu kitapta sezilen başka bir yön de marksizme ve sovyetler birliğine ayırdığı bölümde hiç bir eleştirmeye yer vermemesidir. Bunu, sovyetler birliğinin kuruluşundan bu yana görülen değişiklikleri hep olumlu bir açıdan ele almakta ve bu rejimle başka soydan devlet idareleri arasındaki ayrılıklara yer vermemekte olmasından çıkarıyoruz. Pek açık olmakla birlikte yazarın daha çok sovyetler rejimini benimsediği ve bunu her yönüyle tutarlı bulduğu sezilmektedir. Ama bu hiç bir zaman bir propaganda basamağına düşmemiştir. Bu son noktanın eser üzerindeki yargıda bir yeri olmadığını söylemeyi gereksiz bulurum, buna yalnızca dokunup geçiyorum.

Sonuç.- Gerek eserin, benzerlerinden hiç bir ayrılığı ve üstünlüğü olmayan alışılagelmiş bir ders kitabı basamağından yukarı çıkmamış olması, derenliğine bir inceleme ve araştırma olarak alınamaması, gereksiz dilinin istenen türkçeye yaklaştırmak bakımından bir emek taşınamaması yönlerinden ödül alamaz.

J. Soyay

Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni. - Bu kitabın geniş bir inceleme sonucu meydana geldiği görülmektedir. Yazar konusunu ilgilendiren, yerli ve yabancı, sayıları yüzleri aşan kaynağı (kitap, dergi, belge) görmüş, okumuş ve bunları kendince sırası geldikçe kullanmıştır. Bunun için, gazete yazılarına kadar inen bir çaba göstermiştir. Bu çalışmayı, kitabın sonuna koyduğu notlar bölümünde (s. 529-549) gördüğümüz gibi, yeri geldikçe bunlara başvurduğunu kitabı okurken sık sık yaptığı aktarmalardan da açıkça anlıyoruz. 549 büyük sayfayı dolduran bu bilgileri nasıl değerlendirdiğini, konusu üzerine ciddiyetle nasıl eğildiğini sayfa sayfa izleyebiliyoruz. Kitap küçük puntolarla dizildiği için, hacmini bir kat daha büyük almamız gerekir. Ancak bu hacim bir yandan, yazarın konusuna ne denli emek verdiğini, planını nasıl geniş tuttuğunu gösterdiği gibi bir yandan da onun za'fını ortaya koymaktadır. Çünkü yazar, kitabında ortaya koyarak savunmaya çalıştığı düşünceleri, bunların ışığında vardığı sonuçları ötek yandan da aşırı ve yer yer gereksiz ayrıntılara boğmuştur. Bundan dolayı bu büyük yapıt, geniş bir alana yayılan bir ırmak gibi gücünü kaybetmiştir. Okuyucu bu ayrıntıların için de, yazarın asıl üzerinde durduğu, söylemek istediği düşünceleri arayıp bulmakta güçlük çekmektedir. Kitabın kendisine sunmak istediği terkihi yakalaması beyağı çıkmaza girmektedir. Başka bir deyişle bu kadar küçük, ince ayrıntıların arasında bu terkip silinmiştir. Yazarın konusu ile ilgili hiç bir yazıyı dışarıda bırakmak istememesi, bunları önemlerine göre önceden ayıklanması buna yol açmaktadır.

Kitabın bir başka, belki de daha önemli eksiklerinden biri de bir toplumun, dün, bugün ve yarınına ait düzeni sergilemeye çalışırken bunları tek bir temel üzerine oturtmaya kalkışmasıdır. Yazar, bir toplum hayatının geçmiş ve gelecekteki düzenini tahlil ederken bütün toplum olaylarına, ondaki değişiklikleri, ilerileme ve gerileme nedenlerini açıklarken, bütün bunları tek bir neden üzerine oturtmuş, başka hiç bir nedene yer vermemek gibi dar bir çerçeve içinde sıkışıp kalmıştır. Bir başka deyimle Türk toplumunun düzenine, geçmişte veya gelecekteki düzenine tek bir açıdan bakmakla yetinmiş, onu daha geniş ölçüde kavramak, başka nedenleri de hesaba katmak yoluna gitmemiştir. Bu bakımdan, yararlandığı bütün kaynakları önceden gizilmiş bir amaca yöneltmiş görünüyor. Toplumu tek yönden açıklamak yoluna bağlı kaldığı için, başkaları için belki de aynı derecede önem taşıyan etkenleri dışarıda bırakılmış, daha doğrusu bunlar hiç yokmuş gibi davranılmıştır. Oysa bir toplumun öyle bir tek yüzü yoktur, parlantada olduğu gibi başka fasetaları da vardır. Ancak bunların hepsi daha yüksek ve geniş bir açıdan görülürse o toplumu düzeni kavranmış olur. Bir toplumun düzeni, çok yönlü, karmaşık bir olaylar sistemi üzerine kurulmuştur. Eserde buna hiç yer verilmemiştir.

Dil.- Kitabın diline gelince, yazarın rahat bir dili vardır. Bugün kimi si henüz birer öneri halinde duran yeni kelimelere yer vermemiştir. Ama tımaş, dile mal olmuş kelimeleri yerli yerinde kullanmasını bilmiştir. Birtekim eski dilin artıkları görülmekle birlikte bunlardan yazarın bunları tuttuğu anlamı çıkarılamaz. Her iki yönden de, dilin gerek özleşmesi, gerekse eskiye bağlılığa yönünden bir aşırılık yoktur.

Sonuç.- Bu kitap için çekinmeden büyük emek verilmiş bir bilim eseridir denebilir. Daha geçenlerde 'Yunus Nadi' armağanını da kazanmış olan bu ki-ba Dil Durumunca da ödül verilebilir.

J. Tuzay

Mustafa Baydar, Atatürk ve Devrimlerimiz, ikinci baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1973, sayfa 323.

Bu kitap, Atatürk ve devremleri üzerinde bir inceleme olmaktan çok, onların gerekçe, ya da gereksiz hikâyelerini vermektedir. Bunu, yazarın kendisi de önsözünde belirtmektedir: ' Kitabımızda orijinal, bakir kaynaklara gitmekten ziyade Atatürk ve Devrimlerimiz üzerinde bazı yorumlar ve değerlendirmeler yapmaya çalıştık.'

a) Yazar gerçekten de 'orijinal ve bakir' kaynaklara gitmemiş, bunların yerine, birtakım günlük gazete ve dergilerde, bir bölümü de devrimlerden çok sonra çıkmış olan yazılara yer vermiştir. Kaldı ki bu yazıları yazarlardan hemen hiçbiri bu alanda tanınmış bir yetki ile donanmış değillerdir.

b) Kitabın eksigi, okuyucuya hiçbir yenilik getirmemesi, onun daha okul kitablarından öğrendiklerine bir başkalık katmamasıdır.

c) Kitabın yarısından çoğunu, belki de dörtte üçünü, gerekli olsun, olmasın, oradan buradan yapılan aktarmalar kaplamaktadır. Bundan çıkan şudur: Yazar kendisi söyleyeceği yerde sözü durmadan başkalarına bırakmaktadır. Bu, kitabın hangi sayfası açılrsa görülür. Yalnızca bir tanık vermek için 'Devrim ve Atatürk bölümünde (s.33-43) 'devrim' sözcüğünün türlü sözcüklerde bulunan karşılıklarını, tanınmış olsun, olmasın, birtakım yazarlarca bu sözcüğün nasıl tanımlandığını, hep onlardan aktarma yoluyla vermektedir. Kaldı ki bunların hemen hiçbirinde, bu sözcüğe verilen karşılıklar arasında bir ayrılık ta görülmemektedir. Bu bölüm, bundan dolayı gereksiz bir uzatmadan öteye geçmiyor.

Kitapta bu gereksiz uzatmalara daha belirli bir başka örnek de 'Devrimlerin Çeşitleri' adlı bölümdür (s. 45-90). Bu devrimlerin Mustafa Kemal'in getirdiği devrimlerle ilgisini okuyucu pek kavramamaktadır. Yazar Atatürk'ün Fransız Devriminden etkilendiğini göstermek için onun Fransız ulusal bayramı dolayısıyla Fransız elçiliğinde yaptığı bir konuşmayı vermekte ve bundan sonuç çıkarmaktadır. Oysa Atatürk'ün Fransız ihtilaliyle yakından tanışması ve bu konuda bir kitap okuması, yazarın söylediğine göre, çok daha sonradır: "Lord Kinross'un kitabından öğrendiğimize göre, cumhuriyetin ilanından önce Çankaya'da Falih Rifki Atay'ın ve ayrıca birkaç gazetecinin daha bulunduğu bir akşam yemeğinde Atatürk, Fransız ihtilali tarihini okumakta olduğundan söz ederek 'république' kelimesinin tam anlamını üzerinde durur...'

ç) Yukarıdaki bölümü 'Tarihimizde Yenilik Hareketleri' adı altında bir başka bölüm izlemektedir. Bu bölümde III? Sultan Ahmet'ten başlayarak II. Meşrutiyete ve 31 Mart olayına değin gelmektedir (s. 93-140). Gereksiz bir yığın ayrıntılarla bir hikâye biçimin almakta olan bu bölüm de 'beylik sözler' yığıdır.

2)

Görüleceği üzere, okuyucu, kitabın yarısına gelmiş, fakat henüz Atatürk devrimleriyle karşılaşmamıştır.

Her bölümün sonunda verilen kaynakların çoğunun da bir kaynak değeri yoktur.

d) 'Devrimlerimiz' bölümü ki kitabın belkemiği olacaktır (s.143-323), aktarmalar, hikâyeler, gereksiz ayrıntılarla sürüp gitmektedir. Denebilir ki bu bölümün özü olması gereken devrimler bu hikâyelerin ve ayrıntıların içinde yitip gitmiştir. ¹azar, eline ne geçmişse, nerede ne bulmuşsa, bunları ille de kitabına koymaktan geri durmamış, ama bunları kaynaştırıp bir bütün yapmayı becerememiştir. Bunlar, kitabın orasında, burasında, bir bohça bile olamamış yamalar olup kalmıştır.

Dil.- Harf ve Dil devrimine otuz yedi sayfa (s.261-297) ayırmış olan yazarın dilinde hiç te bir devrim görülmemektedir. Bütün kitap boyunca, arı dil kullanmak için bir özen gösterilmediği bir yana, bugün çoktan bırakılmış ve Türkçeleri dilde çoktan beri yaşamakta olan sözcüklere bile yer verilmemiştir. Kitap boyunca bu yargıyı destekleyecek bir yığın tanık vardır. Biz aşağıdaki sözcükleri 'Harf ve Dil Devrimi' bölümünden seçtik: Haşmetli, muzaffer olmak, aynı, ilan olunmak, askerî zafer, cehalet, kuvvet (s.261), hareket, eser, millî, amelî murahhası, reddedilmek, askerî alan (s.262), diger, vatan sathı, müzakere, seferberlik, heyecan v.b. Bu örnekleri yeterli buluyoruz. Daha başkaları aranırsa bunun için kitabın herhangi bir sayfasını açmak yetecektir.

Sonuç.- Bilimsel olmak yönünden olsun, dil bakımından olsun, ödül alamaz.

1)

Enver Karatekin, Devrim Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi, Sinan Yayınları, 1973, sayfa: 338.

Bu bir inceleme değildir. Yazarın da söylediği gibi 'gözden kaçmış bölümler, yada eksikler' vardır. Derinine inmeyen, yer yer basmakalıp düşüncelerden, hikâyelerden ileri gitmeyen bir yapıt. Kitabın sonunda on sayfa tutan bir kaynak dizisi sıralamakla birlikte bunlardan nerede ve niçin yararlandığı yerlerinde gösterilmiş değildir. Bu kaynakların arasında Ahmet Rifat'ın 'Lugat-i tarihiye ve coğrafiyye'si, İbrahim Alaettin Gövsa'nın 'Meşhur Adamlarını Hayatları ve Eserleri', yine o yazarın 'Resimli Yeni Lugat ve Ansiklopedi'si, Şemsettin Sami'nin 'Kamusü'l-A'lam'ı, M. Çagatay Uluçay'ın 'Tarih Ansiklopedisi' gibi bu konuda yazarın bilimsel sayılmasına istediği bir kitapta yeri olmayan ve ancak okul öğrencilerine yarayan yapıtlara yer vermesi gereksizdir, yararsızdır.

Düzye de kalan bir kısım görüşler kitap boyunca karşımıza çıkmaktadır. Bunların bir bölümü, anlatım bakımından da kimi düşük, kimi anlamsızdır: "Her yeni rejim . . . yeni forumlar meydana getirmek ögelere dayanmak zorundadır." "Nettekim Osmanlı imparatorluğu yaşama olanaklarını medreseye, şeyhülislamlıklara, vakıflara, müftülüğe, tarikatçılığa, tekke ve zaviyelere dayandırdı." (s.9). Bundan yazarın şeyhülislamlık ile müftülüğün tek terim olduğunu bilmediği anlaşılabilir. "Özellikle ticaret ve bazı ince sanatlar müsevilerle ermenilerin elinde idi (s.17)." "İlk yüzyıllarda hukuk düzeni, hem şeriat, hem de le geçirilen hristiyan ülkelerindeki örf ve geleneklerin etkisi altında idi. Şeyh Üdebalı, Dursun Fakih, Kayserili Davut Hoca (doğrusu Hoca Davut olmak gerekir) . . . gibi ilk din bilginlerinin yargıları şeriata uymakla beraber Osmanlı ülkesinde katılan başka dinlerdeki toplumların özelliklerini göz önünde bulundurdukları bilinmektedir (s.20)." "Doğu ve özellikle islam dünyası, uygarlığın bu en önemli aracından faydalanmaya belli nedenlerle bir türlü yanaşmamıştı (s.24)." Bahr-i

Yazar kurumların adlarını bile doğru yazamıyor: Mühendishane-i ~~hüm~~ hümeyun (s.28) ve Mühendishane-i berr-i hümeyun (s.29) diyor.

II. Abdülhamit bu kişisel yönetimini halifelik kuvvetine dayanmış, kendisine Tanrının âlemdeki gölgesi gibi unvanlar vererek din gücünden faydalanmıştı (s.37)." "Ziya Gökalp duygusal yönlü Türk destanlarını ve şiirlerini 'Yeni Hayat' ve 'Kızıl Elma dergisi(?)'nde yayımladı (s.50)." Berr-i

Bunlar, bu ortadan bile aşağı düşen bilgiler ve düşünceler, yargılar, kitap boyunca sürmektedir.

Dil ve Anlatım. . . bunlar saray menbupları ile asker-sivil yöneticiler ile bilim adamları niteliğindeki din adamları idi (s.17)." "Memlekette yetişen ürünler ile elde edilen endüstri yapımları... (s.21)"

2)

"birçok düşünür ve yazarlar çeşitli görüşler ileri sürülüyordu(s.45)."

"İttihadi Anasır(Öglerin birleşmesi) . . .(s.46)."

"Halifelik unvanını alan Osmanlı padişahları(s.48)."

" . . . Hindistana giden yolları korumak planları Şark meselesini milletler arası yarışma ve çekişme haline gelmişti(s.52)."

" . . . kendi çıkarlarını göre bazı kez Osmanlı devletinin ^{yanında} ~~maxında~~ bazı kez de karşısında yer alıyordu(s.52)."

"Yeni sömürgeci devletlerle uğraşmak ve kaderine son verecek olan I.dünya savaşına katılmak zorunda kalmıştı(s.53)."

" Milli birliği önleyici olayları(bu bir yanbaşıktır),s.129."

"Kuvva-yı Milliye'nin arınlanması(tasfiyesi) s.145."

Yabancı adlar doğru yazılmıyor: İzezestibil(s.68), Fon Sandras(s.77).

Bütün bunları,bu dil ve anlatım yanlışlarını daha da istenildiği denli çoğaltabiliriz.

Sonuç.- Ne bilim yönünden,ne dil bakımından hiç bir özelliği,niteliği ve değeri yoktur,onun için ödül verilemez.

1)

Tung Tayang, Sanayileşme Sürecinde Elli Yıl, milliyet yayınları, İstanbul 1973, s.187.

Milliyet Gazetesinin Karacan Armağanını kazanan bu yapıt, baştan sona okunduğu zaman, yazarın hangi sayfalarda yer aldığını anlamak güçtür. Çünkü kitabın yarısından çoğunu, onun, bu konuda daha önceki incelemelerden, yazılanlardan yaptığı aktarmalar dolduruyor. Yazarın buradaki işi, bunları sıralamaktan ve ara sıra sıkıştırdığı birkaç satırla ek yerlerini doldurmaktan ileri gitmiyor. Bu aktarmaları hem sayfaların içinden, hem de sayfa altlarındaki çıkmalardan apaçık izleyebiliyoruz. Bir kutapta yazarın payı böylesine küçük olunca onun kendisini saymak kolay görünmüyor.

Öil.- Aktarmaların bütün kitabı kaplaması yüzünden dil üzerinde kesin bir yargıya varamıyoruz. Çünkü bu dil yazarın olmaktan çok yararlandığı kaynakların dilidir. Bununla birlikte yine de yazarın dil yönünü pek önemsemediği görülmektedir: Sektörel baz(s.66). "Türkiyede sanayi emek-yoğun bile denemeyecek olan küçük atelyelerden oluştuğunun bir başka kanıtıdır(s.68)." "Emeğin Makina ile mi ikame edildiğini görmek...(s.68)". İkinci "eş Yıllık Sanayi Planının kısaltması olarak yazar 'a.g.e.' yerine niçin latince Op.cit.u kullanmıştır (s.108) ? Oysa başka yerlerde, yine de yabancı bir kısaltma olan ibid.i kullanmaktadır(Ama s.107,111,113 ve daha başka yerlerde.) Ama bir başka yerde age kısaltmasına yerx vermiştir(s.151). "Dönemin ikinci özelliği ilk kez plan uygulamalarına tanıklık etmiş olmasıdır(s.125). Bu Türkçe değil, bir çeviridir. "Dünyü kaynaklarının optimum kullanımını sağlamak...(s.136)." ". . . Türkiyeye gelen yabancı sermayede artış gözlenmeye bağlanmıştır(Bu da çeviri. "Proje bazında döviz tahsisi(s.173)." " Ve bu biçimlenmenin gerektirdiği sanayi yapmaya ulaşmıştır(s.181)." "Geride bırakılan 50 yılın bu yolda gelişmeler açısından incelendiği çalışmanın ortaya çıkardığı sonuçlardan önemli görülenler burada bir daha verilecektir(s.183)." ". . . yolunda harcanacak çabalara tanık olabilecektir(s.185)." ". . . Türkiyede sanayiın 1923 yılı ile karşılaştırıldığında önemli atılımlar yapıldığını gözlerden uzak tutmayı gerektirmez(s.185)." "Çünkü bugünün sanayi toplumlari o zaman sanayi sonrası toplum olmuş olacaktardır."

Sonuç.- Ödül alamaz.

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 089-160/4

1)

İsmet Zeki Eyyuboğlu, Tanrı Yaratan Toprak Anadolu, Sinan 'ayınları',
İstanbul 1973, sayfa: 386

Yazar, genel olarak, Anadolu'nun bütün uygarlığın beşiği olduğunu savunmaktadır. Gereksiz olarak ve birtekim tarihçilere çatarak sürdürdüğü önsözünde okuyucuyu vakit kaybına yol açan yorucu, sıkıcı bir söz yığını içinde bunaltmaktadır.

Türlü bölümlere ayırdığı yapıtı, bilimsel bir nitelik taşımaktan çok, bir yığın benzetmeler, dayanağı olmayan yargılar, tekrarlar, uzatmalarla bir söz kale belliğini andırmaktadır. Böyle bir görüşle ortaya atılan yazarın, kendisi bu alanda bir uzman olmadığına göre, bu konuda yazılmış kaynaklara, araştırmalara dayanması gerekirken bunu yapmamıştır. Yapamazda da, çünkü onu abartmalı ve desteksiz yargılarına katılacak, ya da katılmış bir bilgin tanımıyoruz.

Dört yüz sayfayı taşıyacak biçimde dolduran bu yapıtta ancak, Türk ve Yabancı yazarın adı verilmektedir. Bunlar da bir yargıya berkitmek için değildir. Bunların arasında Türk Tarihinin dünyaca tanınmış iki büyük bilgini, V. Barthold ve Zeki Velidi Togan hiçe sayılmaktadır. Onun dayandığı tek kaynak Halikarnas Balıkcısı'nın 'Anadolu Tanrıları'dır.

Bütün sıkıcılığına, verdiği bunelime bakmayarak kitabı baştan sona okudum. İlk bu yapıt, bilimsel bir anlatım özelliğinden yoksundur. Ağır, oturaklı bir anlatım yerine, küçültmeler, aşağılamalar, değersiz saldırılar, gereksiz suçlamalar, yüzde kalan ve bilimsel bir değeri olmayan tenaklar, daha biliken bir deyimle 'kavl-i mücerret'ler sayfaları doldurmaktadır.

Baştan sona kuru bir edebiyat sınırını geçmeyen üslup özentileri içinde kalmakta; derinliğine inilmeyerek, yüzde kalan benzeyişlerden yararlanmakta; bugünün Anadolu'sunda, Türklerin arasında yaşamakta olan ne varsa, töreler, gelenekler, hattâ yemekler, İsa'nın doğumundan yüzyıllarca öncesine götürülmeğe çalışılmakta, onlara bağlanmak istenmektedir, Azada, yazarın kendi yazdığı ve ne için sayfalara serpiildiği pek anlaşılmayan parçalara da yer verilmektedir.

Yazar, söyleyeceği ne varsa, onu derli-toplu ve bilimin gerektirdiği açık ve konuya yakışır bir anlatımla vereceği yerde, okudukça kişiyi, tekrarları yüzünden bunaltan, uzadıkça uzayan bir söz kalabalığına kitabı kaplamaktadır. Bunu bütün örneklerini hangi sayfayı açsak buluruz: "Birkez gözleri kararmaya görün, çevresini kuşatan bütün nesnelere, ayağına, başına, eline çarpan varlıkları birer düş gibi göklerin sonsuzluğunda dolıştığını sanır, kendi öz varlığında yokluğunun inancına kaptırır kendini, açılır düşler evrenine, Nirvananın buğulu sularında yüzer durur. Görüş açısı daralır, kesilir ayakları yerden, bir yıkıma doğru hızla yuvarlanır bilmeden, görmez gözünün önünde enginleşen uçuşunu,

görmez gözünün önünde enginleşen uçurumu,yükselen dağları. Tarih bir düş evreninde sıralanan görüntüler gibi gelir ona,kurtaramaz kendini düşlerin büyü- sünden....(Anadolunun Gerçeği bölümü,s.31).

Uygarlığın,düşüncenin her ürünü Anadoluya,daha doğrusu Hititlere bağlanmak- tadır. Tanınmış islâm feylesoflarında bile yazar bunu görmektedir. Vasil ibn Ata,İbn Sina,Fârâbi,Gazali(dogrusu Gazzâli olacaktır),İbn Rüşd,El-Kindî,İbn A- rabi gibi düşünürler,bilgeler arasında düşünce dokuları eski Anadolu kültür ürünlerinin iplikleriyle örmeven yoktur(s.33).

Onun saldırılarından başta Türkler olmak üzere Hristiyanlık,masivilik, islamlık ve bunların pelgamberleri de kurtulemiyor.

" Anadolu oyunları,masalları,gelenekleri,törenleri,gölenleri,dilleri, i- nançlarıyla,özellikle mutfağıyla yepyeni bir birleşimin sonucudur. Bugün yedi- ğimiz yemekler,cynadığımız oyunlar içinde Asyadan gelmiş bir tek bile yoktur desen,pek te aykırı bir söz söylemiş sayılmam(s.304)."

" Anadolu bir tarih varlığıdır. Tarihi yaratan bir gücün beslendiği tükenme- kaynaktır. Bu topraklar üzerinde yaşamış eski ulusların,bugünküyle olan bağ- lantısı,doğudan geldiği söylenen boylarla olan bağlantıdan daha güçlü,daha kök- lüdür. Anadolunun gerçeğini yaşayanlar buraya birkaç yüzyıldanberi,dışarıdan geldiklerine inananlar değildir(s.338). "Anadoluda çok gelişmiş bir sanat,bir düşünce,bir bilim anlayışı vardı... Asyadan gelenler bunlara ne eklemiş,bu dört yüz ya da dört bin çadırıla gelenler burada yaşayan milyonlarca insanı ne yap- mış. . .(s.301)." "Anadoluda çadırıla gelenler at getirmişti,oysa Anadoluda a- raba vardı. Hitit tanrılarının güneş arabası bunun en açık örneğidir. Hayvan- ları evcilleştirme eylemi Asyadan çok önceleri başlamıştır Anadoluda. Hekimlik, bilgelik,tarım,yapı,sanat,şiir,tarih,düzyazı,musiki Anadoluda çağına göre çok ileri çizgilerdi. Oysa Asyadan gelenler içinde bunları bilenler yoktu(s.301)."

" Asyadan gelenler yaratıcı,uygarlık alanında göz kamaştırır başarılar sağla- yıcı nitelikte,yetenekte olsalarda bu güçlülüklerini Anadoluda da gösterirlerdi (s.302)." "Asyada yaşayan Türkler arasında bir Süleymaniye,Ayasofya,Kariye, Aspendos tiyatrosu gibi insan emeğinin devleştirdiği yapıtlar yoktur(s.303)".

"Bugün Anadolunun yüzünü güldüren,ona evren ölçüsünde bir değer kazandıran tarih varlıkları ortaçağdan kalmış olanlar değildir.İ.Ö. binlerce yıl yaşamış,toprağa damgasını vurmuş eskiçağ uluslarının bıraktığı uygarlık buluntularıdır Anadolunun yüzünü ak eden,atlarla gelenler değil,uygarlık yaratanlardır toprağa kimlik kişilik kazandıranlar,değer verenler(s.314)." Anadolunun gerçeğini yaşayanlar buraya birkaç yüzyıldanberi,dışarıdan geldiklerine inananlar değildir(s.338)."

" Bugün,Anadolunun eskiliği içinde yok olanlar,uydurma masallardan bir tarih yapmanın kıvranışları içindedir. Onların sancısı,başarılar karşısında başarı-

sızlığın verdiği derin, köklü, sarsıcı aşağılık duygusunun utandırıcı bir görünümünden başka ne olabilir.(s.384)."

Buna benzer söylentiler kitabın her yanına yayılmıştır.

İslâmîliğe, islam peygamberine saldırılar da ,başka sayfalarda söyledikleri yetmiyormuş gibi bir de ayrı bölüm yapılmıştır: Kanlı eller(s.231-241). 'Ağlayan Kübele' bölümünde de(s.250-275) Musâ'ya, İsa'ya, Muhammed'e ağır saldırılar, alaylar, aşağılamalar var. Ama bunların hiçbirisi 'bilim' değildir. İnanmamak başka, inanmışları horlamak başkadır, ve gereksizdir. Bir inancın, bir bilimsel görüşün() savunması ne bu yoldan, ne de bu üslûpla yapılmaz.

Bu üç dini tanımadan üstünkörü saldırılarla bir 'bilim' yapılamaz. Kaldı ki kitabın orasanada burasında ,bir bilgiçlik belirtisi olarak sözü edilen ,güya tanıklar da yanlışdır: S.258 de, Ra'd suresinden alarak verdiği ayetin anlamı onun dediği gibi 'işte onu Arapça hâkim olsun diye Arapça indir-dik' değildir, bu açıkça bir 'tahrif'tir. Bu surede onun sözünü ettiği 39. a-yetin anlamı 'Ana kitap onun nezdindedir' demektir. s.274 'Rabbü'l-âlemin'in anlamı da 'evrenleri yönetici değil', evrenleri besleyen demektir.

Baksanız öküzle boğayı biribirinden ayıramayan bu yazarın böylesine geniş, herbiri ayrı bir araştırma, inceleme isteyen, bu konuda yazılmış gerçek bilim yapıtlarına tanınmayı gerektiren bir konuyu bir gırpıda ortaya koymaya, kalkışması, koyduğunu sanması yersizdir. Öküzle boğaya gelince o da şudur: "Boğalarla ilgili inançların tarıma elverişli ülkelerde yaygınlaşması öküzle rin tarım işlerinde kullanılmasından, dölleyici güçlerinden olsa gerek(s. 351). Mevalid-i selâse denen üç doğurucu(s.174). Oysa bu 'doğurucu' değil, 'doğmuş olanlardır.'

Ayrıca ille de kendi yararına bir sonuca varmak için zorlamalar da pek çoktur. Kutsal sayılardan yalnız 'üç'ü alarak bunlara tanıklar araması, öteki kutsal sayıları, yedi, dokuz, kırk, ele almaması gibi. Buğday'a(s.187), ağaçlara (s.193) ayrılan bölümler de, bayramlar bölümünde(s.202) bu zorlamaların açık örneklerini görüyoruz.

Sonuç.- Ödül alamaz.

1)

Cevdet Kudret,Ortaoyunu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,Ankara
1973,sayfa: 451.

dir

Yapıt iki bölümdür. I.bölüm(s.1-109) Ortaoyunu üzerine,II.bölüm(s.113-450) dokuz ortaoyununun metnini vermektedir.

Yazar,konusu üzerinde,içeride ve dışarıda,bugüne değin yapılmış olan incelemeleri ve yazılmış olanları görmüş,bunlardan yerli yerinde yararlanarak bize ortaoyuna konusunu bir bütün olarak vermeyi başarmıştır. Nereden ve kimden ne yolda yararlandığının da,atlamadan,hiç bir yönünü kendine mal etmeden göstermiştir. Kaynakların yalnız yerlerini,adlarını,sayfa yada yaprak sayılarını vermekle yetinmemiş,bu kaynaklarda konuyla ilgili olan bölümleri olduğu gibi çıklalarda vermek yolunu tutmuştur. Böylece okuyucuyu,yalnızca kendii söylediklerini inanmak zorunda bırakmayarak,bunların tanıklarını da ona sunmuştur. Okuyucu gerekli görürse,kaynakları kendisi aramak yoluna gitmeden bunları elinin altında bulacaktır.

Kitabı okuduğumuz zaman ortaoyunu konusunda,onun tarihi,netileği,oyuncuları ve başka yönleri üzerinde doyurucu bir bilgi edinmemizi sağlamıştır. Sayfa altlarını dolduran çıklalar,kitapta metin boyunda yer tutmaktadır.

Dokuz oyun metnini veren ikinci bölüme gelince ,burada da yazar,bu oyunların kaynaklarını,bunları nerelerden aldığını göstermiştir. Her oyunun başında 'kaynak'ını vermiş,ayrıca gerektiği yerde 'çeşitleme' adıyla bu oyunlar üzerinde yapılmış çevireleri ve özetlerini de eklemiştir. Metinlerde geçen ve günümüz okuyucusu için pek yabancı düşen sözcükler ve deyimler sayfa altlarındaki çıklalarda açıklanmıştır.

Diline gelince,yazarın dil üzerinde olanlarla başka yayınlarından da tanıdığımız titizliği bunda da sürmektedir. Bu dil yapmaçksız,arı ve aradığımız bir Türkçedir.

Sonuç.- Dili ve konunun işlenişi yönünden,aradığımız yapıtlardan biri olarak bilimsel ödülün buna verilmesi uygundur.

1)

Cengiz Yener, Yatay Güneş Saatleriyle Yapılarda Deneysel Güneş Kontrolü, TETAŞ Yayın Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1973, sayfa: 32.

bu yapıt, biraz astronomi bilgisi olan herkesçe ve çok eskiden beri bilinen, kolaylıkla yapılabilen bir 'güneş saati'dir. Türkiyenin her yanında o denli çok görülür ki bunları yapanlar kendi adlarına söylemeyi bile gereksiz bulmuşlardır. Bu eski bildiğimiz 'basite'dir. Bunların Kandilli Rasathanesi müzesinde, eski müneccimbaşılar ve muvakkitler tarafından yapılmış çeşitli örnekleri vardır. Nettekim İstanbul'da Topkapı Sarayı Müzesi Bahçesinde, Fatih Camii A. V. lusunda, ' nicami'de, Belediye Kitaplığı bahçesinde, kısacası her yerde vardır. Dikey duvar üzerinde, yatay duvar üzerinde olanları da bulunmaktadır.

Avrupa'da, bunun cetvel gibi kâğıt kullanılan örnekleri olduğu gibi, cepte taşınabilir olanları da vardır ve hemen her mimarın cebinde bulunmaktadır. Bu bakımdan bu yapıtan yeni bir yanı yoktur.

Sonuç.-- Ödül alamaz.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-160/7